

A turkálótól a plazaig Üzletnévadás az ezredfordulón

Napjaink üzletnévadását a divat diktálja. Ez elsősoban az idegen szavak használatában nyilvánul meg. Ebben nagy szerepet játszik a globalizáció, az uniformizálódás és a reklám. A tulajdonosok úgy vélik, hogy az idegen elnevezés nagyobb presztízst és forgalmat biztosít számukra. Jelen dolgozatban az utóbbi tíz év leggyakoribb üzletneveit szeretném bemutatni, de csak az értelmezésre szolgáló köznévi tagokat. Azért csak a köznévi tagokat kívánom felsorolni és értelmezni, mert egyrészt ezek maradnak meg hosszabb távon nyelvünkben, másrészt azért, mert a tulajdonnévi, egyedítő tagok annyira illékonyak és szerteágazóak, hogy ennek beható és elemző vizsgálata meghaladná e dolgozat kereteit. Mindezen túl lényeges szempont az is, hogy a köznévi tagok okozhatják elsősorban az értelmezés nehézségét, s nyilván erre vonatkozik elsősorban az a legtöbbször idézett, húszesztendős, máig is érvényben lévő belkereskedelmi törvény, miszerint az üzlet elnevezésében – kivéve a nemzetiségi településeket – csak magyar, illetve a meghonosodott idegen szavak szerepelhetnek. E törvénnyel összhangban áll az 1989. évi 23. törvényerejű rendelet, amely a bírósági cégnyilvántartásról és a cégek törvényességi felügyeletéről szól. Az 1997-es 145. számú, júniusban hatályba lépő cégtörvény még további megszorításokat tartalmaz, így fogalmaz: **A cégnévben a vezérszón kívül csak magyar** szavak szerepelhetnek a magyar helyesírás szabályainak megfelelően (A kiemelés tőlem. M.K.). Sajnos ennek betartását az arra illetékes hivatal nem tartja kötelező érvényűnek. Így az alábbiakban elsősorban bemutatni és értelmezni kívánom a neveket, s másodsorban értékelni, minősíteni a fent idézett rendeletek szellemében.

1. Idegen eredetű elnevezések

butik fr.–ném. üzlet, divatüzlet, bolt, áruda, kereskedés. A 60-as években még *boutique* írásmóddal szerepelt, s a korábbival ellentétes hangulati értelemben, eredetileg ugyanis bódét, kis szegény elárúsítóhelyet jelent, majd nálunk a fent jelzett időponttól kezdve a kis szériában készített divatárucikket árusító bolt elnevezése lett. Manapság kikopófélben van, éppen azért, mert ismét rosszálló, pejoratív hangulat társul hozzá. Így e szó kapcsán a hangulati jelentés hullámmozgásával találkozhatunk.

center ang. Az Idegen szavak és kifejezések szótárában csak 'középcsátár' jelentése olvasható. Az angolszótárban a *centre*, *center* alakváltozatokban, jelentése: központ, középpont. Egyre divatosabb elnevezéssé válik, különösen a budapesti Pólus center hatására. Magyarul: *üzletközpont*, *bevásárlóközpont*. A Pólus centerhez hasonló intézményeket hívnak centernek angol–amerikai–ausztrál városokban.

depó fr. raktár, lerakat. Ez az elnevezés kevésbé használatos napjainkban, a *diszkont* váltotta fel. Lerakatot, nagy raktáráruházat jelent.

design ang. ipari formatervezés, tárgyalakítás. A szó ritka, de előfordul kisebb boltok köznévi tagjaként is.

drugstore ang. gyógyszerházzal kapcsolt vegyes bolt és büfé (az USA-ban). Viszonylag ritka elnevezés még, terjedését elsősorban az akadályozhatja meg, ha a hatóság megtiltja a gyógyszerek polcra, önkiszolgáló módon történő árusítását (l. még a *store*-nál).

diszkont ol. Eredeti jelentése: 'leszámítolás', a váltó névértékéből a lejáratig esedékes kamat címén levont összeg'. Innen nyerte azt a jelentést, hogy 'olcsó'. Mai értelme: kisebb üzemeltetési költséggel működtetett, ezért olcsóbban árusító *raktáruhá* a nagyváros határában, nagy árukészlettel. Szinonimái: *árucsarnok*, teljes nevén *diszkontüzlet*, *diszkontáruhá*. Az olcsóság jelölésére s az adott termékből igen nagy választékra történő utalással születtek az alábbi, testes összetételek: *autógumi-diszkont*, *növényvédőszer-diszkont*, *szőnyegdiszkont*, *tejdiszkont* stb. (Gyakran kapják öncélúan s kifogásolható módon a reklámhatás kedvéért ezt a nevet kisebb és drágább üzletek.)

expó rövid. Az Idegen szavak és kifejezések szótára csak nagybetűs alakban és rövid *o*-val adja meg, így: *Expo*, a következő jelentéssel: négyévenként más országban rendezett világkiállítás. Bár Magyarországon ez az esemény elmaradt, azonban az elnevezés mind gyakoribbá vált, s „köznevesült” oly módon, hogy kisbetűvel s hosszú *ó*-val a végén mindenfajta, kisebb-nagyobb kiállítással egybekötött vásárnak ez lett a neve (pl. *Kelet-Nyugat expó*). (Az *expó* kezdőbetűjét illető probléma kifejtésére lásd ZIMÁNYI ÁRPÁD: Nagybetűsítések mai írásgyakorlatunkban. In. Helyesírási kultúránk fejlesztéséért. Eger, 1966.)

hipermarket Az angolszótárban sem található meg így ez az összetétel, csak alkotóelemeinek jelentéséből vezethetjük le: *hiper*: gör. előtagként az utána álló szóval jelölt fogalomnak a nagymértékűségét (tulzó voltát) fejezi ki, *market*: l. a *market*nál.

fashion ang. divat, ízlés. Ritka, de a mindennapi ember számára teljességgel kifejezhetetlen (e. fesn) és érthetetlen elnevezése a kisebb divatáruházi üzleteknek (pl. *Karát fashion*).

market ang. piac, vásár, piactér, vásártér. Önállóan és összetételi utótagként is előfordul (l. *hipermarket*, *szupermarket*). Legismertebb a *Penny market* üzletlánc. (Mennyivel találóbb lett volna a magyar fordítása: Forintos bolt vagy üzlet!)

military shop ang. katonai ruházati üzlet. Teljesen fölösleges az idegen szó használata, divatelnévezés.

multiplex lat. el. Eredeti jelentése: 'többcsatornás távíró berendezés, illetve több csatorna jeleit egy időben továbbító eljárás v. berendezés'. Innen származik a mai jelentése: olyan mozi, amelyben egyidőben több teremben folyik a vetítés. Elsősorban a plazakhoz tartozó egység. Magyar megfelelője lehetne a többtermes *mozi*.

pizzeria ol. Az olasz ételnévből képzett (*pizza*) *pizzeria* szó 'pizzasütő, pizzaétterem' jelentésben szerepel, s a szó elfogadását az is jelzi, hogy magyaros az írásmódja: *pizzéria* (é-vel írva és z-vel ejtve).

plaza sp. tér. Nemcsak kereskedelmi egység, bevásárlóközpont, hanem szórakoztatóközpont is. Ugyancsak hálózatként működik, a következők léteznek már: *Duna plaza*, *Győr plaza*, *Csepel plaza*. Egyébként Amerikában a plaza olyan teret

jelent, amely körül bevásárlóközpont vagy egyéb intézmény van, de nem jelenti magát az ilyen központot (FODOR 1997:6).

point ang. pont. Gyakran olvasható kisebb üzletek nevéként, például *Kék point*, *Déli point* (az előbbi péksütemény-kereskedés, utóbbi áruházféleség). „Ezt az angol ember sem érti meg, azt hiszi, magyarul van az egész elnevezés, csak a *point* hasonlít az angol *point* szóra, de ez nem jelenti a bevásárló- vagy egyéb központot” (FODOR 1997:6).

port ang. kikötő. Autókat árusító üzlet, szalon (l. később) jelentésű az *autóport* összetételben. Teljesen fölösleges divatszó.

pub ang. A *public-house* rövidítése, s az angolszász országokbeli kocsmát, kisvendéglőt jelenti. Magyarországon a *John Bull pub* nevű üzlethálózat tette közismertté. Ezek az eredeti, angol minta szerint berendezett és kivitelezett kocsma. Esetleg itt elfogadható az idegen elnevezés, egyébként teljesen fölösleges s az átlagember számára érthetetlen szó.

shop ang. üzlet, bolt. A *butik* helyett napjainkban ez a legdivatosabb elnevezése a kisebb üzleteknek. Találkozhatunk a *shopping center* formával is, a két idegen szó együttes használata fokozottan megnehezíti a megértést. Jelentése egyszerűen 'bevásárlóközpont'. (Esetleg nemzetközi helyeken – szállodákban, repülőtereken, pályaudvarokon – jogos a használata.)

store ang. 1. készlet, raktár. 2. bolt, üzlet. A szó második jelentésében terjedt el, teljesen fölöslegesen.

security A latin *securitas* szó az angol nyelven keresztül érkezett hozzánk. Jelentése 'biztonság, biztosíték', innen pedig az őrző-védő kft.-k elnevezése lett. (Az intézményekben a korábbi *rendész* feladatát látják el.)

szolárium lat. Ibolyántúli sugarakkal működő napfényfürdő, fényfürdő. Sajnos ez utóbbi magyarítás nem terjedt el. Ennek később különböző változatai is születtek: *bronzárium*, *biobronzárium*.

szupermarket ang. ABC-áruház, élelmiszereket és háztartási eszközöket árusító nagy, önkiszolgáló üzlet.

2. Közismert idegen szavak összetételi utótagként

Az üzletek elnevezése bővült úgy is, hogy közismert idegen szavak összetételi utótagként szerepelnek.

centrum lat. közép, középpont, központi szerv. Az utóbbi időben igen divatos lett összetételi utótagként való alkalmazása különböző üzletek, vállalkozások megnevezésére: *nyílászárócentrum*, *nyomtatócentrum*, *bútorcentrum*, *varrógépcentrum*, *autóscentrum*, *gyermekcentrum*, *uszoda- és kertcentrum*.

technika gör.-lat. Eufémisztikus, körülíró összetételek születtek így: *árnyékolástechnika*, *burkolótechnika*, *hűtéstechnika*, *redőnytechnika*, *öntözéstechnika*, *usodatechnika*. Ha nem reklámújságban, üzletek portáljain olvasnánk, félre is érthetnénk, hisz az előtaggal megnevezett tárgykör eljárás módjára, technikájára gondolhatnánk, s nem pedig az e vállalkozás által gyártott s eladni kívánt termékre, szolgáltatásra.

Az üzlettulajdonosok gyakran élnek azzal az elnevezési móddal, hogy vállalkozásukat olyan idegen eredetű elnevezésekkel illetik, amelyek ugyancsak szépítő

értékűek – legalább is az ő véleményük szerint. (Ezt gyakran a nyelvi nagyképűség kategóriájába sorolhatjuk.)

klinika gör.-lat. Eredeti jelentése: az orvoscépzést és a kutatást egyaránt szolgáló egyetemi kórház. Újszerű és kifogásolható vállalkozásnevezés: *gumiklinika* (gumijavító műhely).

patika gör.-lat. gyógyszerár. A következő összetételekben fordul elő: *sörpatika* (a vendéglő, kocsma humoros, játékos elnevezése), *színpatika* (festékbolt), *szépségpatika* (kozmetika). Gyakran alkalmi jellegűek ezek az elnevezések, de tendenciaként mindenképpen hatnak.

stúdió ol. műterem, filmek készítésére szolgáló, rádió és televízió közvetítésére szolgáló helyiség. Már a nyolcvanas években is találkozhattunk ezzel a tudományosan komolykodó üzletnévvel: *hajstúdió* (TOLCSVAI NAGY 1985:243). Azóta folyamatosan nő az ilyen típusú elnevezések száma: *konyhabútor-stúdió*, *műkőrm-stúdió*, *babakocsistúdió*, *parafastúdió* (ahol parafából készült termékeket árúsítanak), *játéktúdió*, *takarítóstúdió*. Látható, mindenféle üzlet megkaphatja ezt a nevet, mert szebb hangzásúnak, divatosabbnak, elegánsabbnak tartják a tulajdonosok. „Így nem csekély jelentésmódosuláson ment át a szó, hiszen nemcsak a tanulással, szellemi munkával vagy művészi tevékenységgel kapcsolatos hely (vagy üzlet) megjelölésére szolgál az elnevezés” (P. KOVÁCS 1993:13).

szalon fr. Elsődleges jelentése: 'fogadószoba, társalgó'. Ugyanakkor már régóta jelenti a különböző szolgáltatásokat ellátó üzleteket is, s ennek köre mára igen kiteljesedett. Bár ha a helységhez, üzlettípushoz nem illik az előkelő berendezésre, környezetre utaló megnevezés, akkor nem ajánlatos a *szalon* szó használata (NyKk. II. 748). Összetételi utótagként a következő megnevezésekben szerepel: *fürdőszobaszalon*, *autószalon*, *bútorszalon*, *szemüvegszalon*, *menyasszonyiruha-szalon*, *fodrászszalon*, *masszázsszalon*.

3. Magyar szavak összetételével létrejött üzletnevek

használsruha-kereskedés Angol elnevezése ritkán olvasható: *second hand shop*. Különböző elnevezésváltozatai alakultak ki: *bálásruhabolt*, *rongyosbolt*, *turkáló* s ebből a bizalmas hangulatú -i kicsinyítő képzős *turi*. Régi elnevezése a *bizományi bolt*.

használtautó-kereskedés Ennek nem alakultak ki az előzőhöz hasonló névváltozatai.

-ház utótagú összetételek Az *üzletház* mintájára alakult viszonylag nagyobb üzletek megnevezésére a *bútorház*, *autóház* és az *öltönyház*.

nagykereskedés Nemcsak kereskedőknek árusító üzlet, s elnevezésével arra akar utalni, hogy olcsóbb a termék az egyéni vásárlóknak is. Rövidült alakja a *nagyker*.

raktáráruház A *diszkont* magyar neve.

A felsorolt és bemutatott 31 név nagy része idegen szó (26). Megoszlását tekintve 12 angol, 4 latin, 3–3 olasz és görögből latinba átkerült (ez utóbbiak összetételi utótagként, módosult jelentéssel), 2 francia, 1–1 spanyol és a franciából németbe átkerült, valamint 1 görög előtag (a *hiper*-).

A felsorolt nevek egy része régen létező üzletek új elnevezése: *design, center, fashion, hipermarket, market, pub, shop, store, supermarket*, illetőleg újak (az elmúlt tíz évben jöttek létre) maguk a szolgáltató és kereskedő egységek is: *depó, drugstore, diszkont, expó, multiplex, military shop, pizzéria, plaza, port, security, szolárium*).

Az összetételi utótagként használt idegen szavaknak a jelentése bővült, módosult, s így nevezhettek meg új üzletet (*autószalon*), illetőleg régieket új néven (*konyhabútor-stúdió, gumiklinika, bútorcentrum, árnyékolástechnika* stb.).

Viszonylag nagy részt tesznek ki azok az elnevezések, amelyek külföldi érdekeltsgű befektetői körök kereskedő- és áruházláncának az egységei, óriási áruválasztékkal és kínálattal (*hipermarket, supermarket, plaza*), ez azonban csak részben lehet elfogadható indok arra nézvést, hogy idegen szó a köznévi tag.

Felhasznált irodalom

BAKOS FERENC: Idegen szavak és kifejezések kézisztára. Akadémiai Kiadó. Bp., 1994.

FODOR 1997 = Fanatik. Édes Anyanyelvünk XIX/1. 6. Magyar szókincstár. Főszerk. KISS GÁBOR. Tinta Könyvkiadó. Bp., 1999.

Nyelvművelő kézisztár. Szerk. GRÉTSY LÁSZLÓ – KEMÉNY GÁBOR. Auktor Könyvkiadó. Bp., 1996.

Nyelvművelő kézikönyv. Főszerk. GRÉTSY LÁSZLÓ – KOVALOVSKY MIKLÓS. Akadémiai Kiadó. Bp., 1980.

ORSZÁGH LÁSZLÓ: Angol–magyar kézisztár. Akadémiai Kiadó. Bp., 1991.

P. KOVÁCS 1993 = Üzlet helyett stúdió? Édes Anyanyelvünk XV/4. 13.

ZIMÁNYI ÁRPÁD: Nyelvhelyesség. Kézirat. Eger, 1995.

MINYA KÁROLY